

Ткачик Ф.П.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри податків та фіскальної політики
Західноукраїнського національного університету

Tkachyk Fedir

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student at the Department of Taxes and Fiscal Policy
West Ukrainian National University

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ДЕРЖАВНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

ORGANIZATIONAL AND LEGAL DETERMINANTS OF FISCAL POLICY AT THE STATE AND LOCAL LEVELS

У статті акцентовано увагу на необхідності дослідження сучасного стану теоретико-організаційного забезпечення фіскальної політики. Окреслено чинники впливу на ефективність фіскальної політики на державному та місцевому рівнях. Розглянуто нормативно-правові аспекти гармонізації фіскальної політики в Європейському Союзі. Виділено напрями уніфікації місцевих податків і зборів в Україні. Наголошено на пріоритетності фіскального федералізму, або децентралізму, в українських реаліях. Ідентифіковано сутнісні детермінанти фіскальної політики держави та регіону. Проаналізовано податковий потенціал місцевих бюджетів в Україні. Виявлено потребу в нарощуванні фінансових можливостей об'єднаних територіальних громад. Запропоновано орієнтири вдосконалення організаційно-правового забезпечення фіскальної політики в умовах активізації євроінтеграційних прагнень України.

Ключові слова: фіскальна політика держави, податкова система, бюджетні надходження, регіональна фіскальна політика, фінансовий потенціал громад.

В статье акцентировано внимание на необходимости исследования современного состояния теоретико-организационного обеспечения фискальной политики. Определены факторы влияния на эффективность фискальной политики на государственном и местном уровнях. Рассмотрены нормативно-правовые аспекты гармонизации фискальной политики в Европейском Союзе. Выделены направления унификации местных налогов и сборов в Украине. Отмечена приоритетность фискального федерализма или децентрализма в украинских реалиях. Идентифицированы существенные детерминанты фискальной политики государства и региона. Проанализирован налоговый потенциал местных бюджетов в Украине. Выявлена потребность в наращивании финансовых возможностей объединенных территориальных общин. Предложено ориентиры совершенствования организационно-правового обеспечения фискальной политики в условиях активизации евроинтеграционных стремлений Украины.

Ключевые слова: фискальная политика государства, налоговая система, бюджетные поступления, региональная фискальная политика, финансовый потенциал общин.

The article focuses on the need to study the current state of theoretical and organizational support of fiscal policy. Factors influencing the effectiveness of fiscal policy at the state and local levels are outlined. It is established that the imperfection of fiscal policy creates barriers to the activation of investment and innovation activities in local communities and the state.

The normative and legal aspects of harmonization of fiscal policy in the European Union are considered. There are two areas of unification of local taxes and fees in Ukraine: the implementation of the principles of good governance in the field of taxation, the harmonization of the structure of the tax system based on the concepts of direct and indirect taxation. In the article emphasis is placed on the priority of fiscal federalism or decentralization in Ukrainian realities. The essential determinants of the fiscal policy of the state and the region have been identified. The key objectives of regional fiscal policy should be to guarantee financial independence and ensure the ability of the administrative unit's economy to develop itself.

The tax potential of local budgets in Ukraine is analyzed. As a result, a low level of budgetary and tax autonomy of territorial communities has been established. In this regard, it is important to focus efforts on combating the spread and minimizing the effects of coronavirus disease (COVID-19) for individuals of fiscal policy. The need to increase the financial capacity of the amalgamated territorial communities has been identified.

Guidelines for improving the organizational and legal support of fiscal policy in terms of intensification of Ukraine's European integration aspirations are proposed. It is argued that fiscal policy in Ukraine should be a catalyst for the development of priority sectors of the economy, innovation processes, investment activities in the regions, energy saving and environmentally friendly technologies, educational and scientific processes, digitalization of management at the state and local levels in the administration of taxes, fees, payments.

Keywords: state fiscal policy, tax system, budget revenues, regional fiscal policy, financial potential of communities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фіскальна політика виступає однією з пріоритетних доктрин ефективного соціально-економічного розвитку регіонів та держави. Останнім часом актуалізується необхідність гармонізації фіскальної політики України зі світовими нормами та стандартами. Організаційно-правове та інституційне забезпечення фіскальної політики в Україні потребує модернізаційних рішень, стабільності, інноваційності, соціальної орієнтованості, прозорості, діджитал-трансформації та імплементації ефективного світового досвіду. Сучасна парадигма фіскальної політики націлює інституції державної влади, органи місцевого самоврядування та громадян – платників податків на активізацію партнерських відносин задля посилення фінансової спроможності держави і громад у контексті поліпшення добробуту населення.

Питання про значущість фіскальної політики як засобу регулювання економічних процесів є надзвичайно актуальним, оскільки виникла реальна потреба пошуку джерел виходу з кризи, боротьби з інфляцією, протидії наслідкам пандемії COVID-19, забезпечення вищого рівня життя громадян та стимулювання розвитку пріоритетних галузей національного господарства, оскільки всіх цих векторів можливо досягнути у разі її ефективної реалізації. Таким чином, нагальною є потреба в дослідженні інституційно-правових детермінант фіскальної політики на державному та місцевому рівнях як ключового інструменту регулювання соціально-економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблематиці ефективної організації та раціонального здійснення фіскальної політики на державному та регіональному (у т. ч. місцевому) рівнях присвятили свої наукові дослідження низка науковців та фахівців, а саме: В. Андрущенко [11], А. Бочі [13], М. Вікторчук [5], І. Дем'янчук [7], О. Клепанчук [1], Т. Кошук [2], А. Крисоватий [2], В. Островецький [12], М. Сірант [3], М. Соф'їн [8], М. Теліщук [10], В. Чепінога [9], С. Юрій [2] та ін.

Однак у своїх науково-практичних доробках значна увага здебільшого присвячена проблематиці наповнення бюджетів різних рівнів, фіскального регулювання економічних процесів, податкового стимулювання інновацій та інвестицій, ключовим аспектам мінімізації впливу фінансової кризи на податкове реформування в Україні тощо. Також дослідження сконцентровані на пріоритетних напрямках модернізації фіскальної політики України в контексті імплементації кращих світових практик. На нашу думку, важливо приділяти увагу інституційним та організаційно-правовим засадам фіскальної політики

на державному та місцевому рівнях, зважаючи на сучасні риси ризиковості фіскального простору під впливом карантинних обмежень, ураховуючи специфіку динамізму податкового та бюджетного законодавства, акцентуючи увагу на децентралізації влади, діджиталізації роботи контролюючих органів у сфері оподаткування, формуванні конкурентоспроможного податкового потенціалу держави та територіальних громад.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою роботи є дослідження інституційних аспектів фіскальної політики в контексті формування орієнтирів її вдосконалення на державному та місцевому рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основні базиси фінансових відносин між державою та юридичними й фізичними особами формуються під час формування податкового механізму і проявляються у процесі проведення фіскальної політики. За період незалежності України механізми регулювання фіскальних відносин часто змінювалися, оскільки інституційна діяльність у цьому напрямі є досить активною та динамічною. Це пояснюється періодично активною низкою змін та доповнень до основних нормативно-правових актів із питань бюджетного процесу та оподаткування, а також варіативністю методологічних підходів до вирішення питань адміністрування податків і платежів, зокрема на місцевому рівні. Однак такі зміни лише торкалися внутрішніх алгоритмів сплати того чи іншого податку. Такі нормативно-правові ініціативи не були спрямовані на формування ефективного загального державного механізму фіскального регулювання.

Фіскальна політика в українських реаліях знаходиться під впливом низки чинників дискримінаційного характеру, які компонується через громіздкість, складність, нестабільність, неоднозначність окремих норм бюджетно-податкового законодавства; недостатній рівень (не зовсім адекватний практицизму розвинених країн) узгодження окремих законодавчих актів; незбалансованість прав та обов'язків суб'єктів податкових відносин; неврахування потреб та умов діяльності підприємств; недостатнє використання державними і місцевими органами регулюючої та (або) стимулюючої функцій податків; нерівномірний розподіл податкового навантаження на суб'єктів бізнесу [1, с. 252]; невисокий рівень податкової культури, свідомості та грамотності платників податків; відносно низький рівень модернізації техніко-технологічного забезпечення процесів оподаткування; дискримінацію соціальної компоненти перерозподільчих механізмів оподаткування тощо.

Поряд із цим варто акцентувати увагу на тому, що недосконалість фіскальної політики створює

бар'єри на шляху пошквалювання інвестиційної та інноваційної діяльності в територіальних громадах і державі, у т. ч. через негативний вплив на діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу. Таке середовище посилює слабкі боки підприємств, а існування несприятливих умов, які викликані дією дестабілюючих факторів фіскальної політики, часто є однією з основних причин фінансових криз та банкрутства підприємств, що не сприяє проведенню ефективних соціальних трансформацій. Фіскальна політика через належне використання відповідного інструментарію повинна виконувати в державі поряд із регулятивним стимулюючий вплив на діяльність сумлінних платників податків та перспективних інвесторів у соціально-екологічний та інноваційний розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

В Україні тривалий час формувалася та практикувалася фіскальна політика, оптимізувався механізм її здійснення, удосконалювалося відповідне їй забезпечення (принципи, інструменти, інститути, нормативно-правові акти тощо). Останнім часом здійснено низку заходів у контексті модернізації діяльності Державної податкової служби України як пріоритетного органу здійснення ефективної фіскальної політики з метою перетворення її в орган демократичного державного управління. Важливими умовами податкової реформи вважалися ті, які націлювалися на прагматизм узгодження діяльності податкової служби з Податковим кодексом України та відповідними вимогами Європейського Союзу.

Модель соціально-економічного розвитку ринку в країнах ЄС характеризується більшими гарантіями з боку держави, що супроводжується і вищим рівнем оподаткування. Поряд із цим найвищий рівень централізації ВВП характерний для Скандинавських країн, які відзначаються і найбільшим обсягом державного сектору та найвищими соціальними гарантіями [2, с. 163].

Нормативно-правовий базис гармонізації фіскальної політики в ЄС закріплений у Договорі про функціонування ЄС, в якому у ст. 113 передбачено право Ради приймати нормативні акти, що сприяють гармонізації законодавства в сфері непрямого оподаткування, якщо така гармонізація необхідна для створення і функціонування спільного ринку. Також ст. 115 вказаного Договору наділяє Раду ЄС правом приймати директиви, спрямовані на зближення законодавчих і адміністративних актів держав-членів для ефективного функціонування єдиного внутрішнього ринку (в т.ч. за рахунок формування правового поля функціонування прямих податків) [3, с. 188]. Внутрішня гармонізація фіскальної політики у ЄС зазнала впливу ризик-факторів у 2016 р., коли Велика Британія провела референдум із питання виходу з ЄС (Brexit), Сполучене Королівство неодноразово акцентувало увагу на протиріччях у сфері фіскальної політики, зокрема у сфері корпоративного оподаткування.

На нашу думку, національне податкове законодавство в контексті інтеграції України до ЄС повинно передбачати вдосконалення правового регулювання інформаційного забезпечення фіскальної політики на державному та місцевому рівнях. Слід наголосити, що після внесення змін до Податкового кодексу

України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи переважна більшість підходів до здійснення фіскальної політики (податковий аспект) збігається з підходами, прийнятими у ЄС.

Однак прагматизму організаційно-правового забезпечення місцевого оподаткування в країнах – членах ЄС притаманна певна неоднорідність, що заважає визначити чіткі межі здійснення гармонізації у цій сфері для регіональної фіскальної політики в Україні. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [4], не встановлює чітких вимог щодо переліку, ставок чи баз податків, що необхідно справляти на території України.

У зв'язку із цим варто виокремити два напрями здійснення гармонізації місцевих податків і зборів в Україні відповідно до законодавства ЄС:

1. Імплементация принципів належного управління у сфері оподаткування. Стаття 349 Угоди називає лише принципи належного управління у сфері оподаткування, яких дотримуються держави-члени на рівні ЄС, а саме: принципи прозорості, обміну інформацією, добросовісної податкової конкуренції.

2. Гармонізація структури податкової системи, що включає гармонізацію концепцій прямого і непрямого оподаткування [5, с. 15]. Зауважимо, що підвищення рівня прямого оподаткування виступає одним із ключових напрямів перспективної податкової реформи у країнах, що планують набути членства в ЄС.

У Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки» [6] закріплено, що чітке розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, окрім іншого, потребує також запровадження на постійній основі консультацій між центральними органами виконавчої влади та всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування щодо завдань фіскальної політики, делегованих повноважень, їх фінансового забезпечення у коротко- та середньостроковій перспективі.

Через те, що податкова система України включає загальнодержавні та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі), створюється певний уповільнюючий процес фіскальної гармонізації на місцевому рівні. Це проявляється через недосконалий механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевими бюджетами та стримуючий вплив на розвиток територій.

Централізація усіх податкових надходжень зумовлює дискримінацію адміністративно-територіальних одиниць і не сприяє використанню коштів бюджету в галузях, що цього потребують. На нашу думку, у цьому аспекті мають домінувати принципи фіскального федералізму, або децентралізму, притаманні державам – членам ЄС.

Повертаючись до розгляду сутнісних детермінант фіскальної політики, зазначимо, що у найбільш широкому розумінні вона розглядається як сукупність фінансових заходів держави щодо формування величини і структури державних витрат, трансфертних виплат і системи оподаткування. Фіскальній політиці

властивий двоїстий характер, що зумовлено самою природою фіску та проявляється у необхідності узгодження видаткової і дохідної політики держави, симбіозу яких завжди властива суперечність [7, с. 823].

Суперечливість фіскальної політики трансформується пошуком оптимальних шляхів зниження рівня податкового навантаження на суб'єктів бізнесу, покращенням соціальних стандартів і якості життя населення, а головне – наповнення достатніми фінансовими ресурсами бюджетів усіх рівнів. Такої ідилії в українських реаліях важко досягнути через корупційні явища та шахрайські схеми у сфері оподаткування, ухилення від сплати податків і платежів, складність та непрозорість бюджетного процесу, низький рівень популяризації соціальної парадигми фіскальної політики тощо. Поряд із цим причинами поглиблення суперечностей між бюджетною та податковою політикою, появи нових неузгодженостей та протиріч виступає наявність різних підходів до ідентифікації сутності бюджетної, податкової, бюджетно-податкової та фіскальної політики.

Варто погодитися з тим аспектом, що у загальному розумінні фіскальна політика розглядається як курс діяльності органів публічної влади щодо управління відносинами і процесами з питань наповнення державного бюджету та здійснення видатків із нього [8, с. 164]. Досконалість фіскальної політики у сучасному її розумінні проявляється через сукупність фінансових заходів держави та органів місцевого самоврядування у сфері управління бюджетом, податками і витратами з метою регулювання ділової активності, стримування коливань сукупного попиту, впливу на рівень зайнятості, інвестиційної привабливості, інфляції та інших соціально-економічних показників. Поряд із цим фіскальна політика в тандемі з грошово-кредитною політикою слугує ключовим макроекономічним інструментом регулювання ринкової економіки і базується на здатності урядових закупівель, податків і трансфертних платежів здійснювати вплив на національний дохід і реальний ВВП.

Серед складників сукупного попиту значне місце відведено витратам держави та податкам. Маніпулювання цими елементами дає можливість державі впливати як на сукупний попит, так і на сукупну пропозицію, а також регулювати макроекономічну рівновагу. Система заходів регулювання державою цих процесів за допомогою податків, зборів, платежів та різноманітних державних витрат називається фіскальною політикою, у рамках якої держава (орган місцевого самоврядування) приймає рішення щодо адміністрування податків і зборів, а також власних витратних інструментів. До державних належать витрати на утримання своїх органів управління, а також на закупівлю товарів та послуг [9, с. 645]. До місцевих витрат належать видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, позашкільну освіту, місцеві програми розвитку пріоритетних (спортивних, культурних, дорожньо-транспортних, житлово-комунальних та ін.) програм, обслуговування місцевого боргу, управління комунальним майном тощо.

Слід констатувати, що самостійність місцевих бюджетів в Україні гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі частками

загальнодержавних доходів, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів. Проте органи місцевого самоврядування та новоутворені об'єднані територіальні громади зокрема мають дещо низький ступінь фіскальної незалежності щодо розпорядження власними фінансовими надходженнями, тому вони не спроможні забезпечити соціально-економічний розвиток за рахунок власних бюджетних ресурсів. Реальний стан регіональної фіскальної політики безпосередньо пов'язаний із формою державного устрою. Такий фактор є домінуючим у механізмі розподілу функцій і відповідних повноважень за так званою вертикальною ієрархією, а саме «держава – регіон – територія». Виражено сутність регіональної фіскальної політики інтерпретується за умови дії певних політичних чинників, які зумовлюють надання ширшого спектру повноважень у сфері бюджетно-податкових відносин на рівень функціонування місцевих органів влади. Ключові завдання регіональної фіскальної політики повинні націлюватися на гарантування фінансової незалежності та забезпечення здатності економіки адміністративної одиниці до саморозвитку.

У цьому ракурсі виникає загальна потреба моніторингу важелів, які характеризують сталість розвитку економіки територіальних одиниць. Зазначені регіональні важелі – це комплекс кількісних і якісних показників, які декламують про перманентний та ретроспективний вплив диференційованих чинників на соціально-економічну стабільність регіону. Механізм реалізації стабілізаційних регіональних важелів потребує економіко-правового впровадження фіскальної політики як на державному, так і на місцевому рівні, до того ж з урахуванням параметрів централізованого та регіонального прогнозування, планування і програмування соціально-економічних процесів [10, с. 89]. Виходячи із цього, під регіональною фіскальною політикою варто розглядати взаємопов'язану систему цілей та заходів органів державної влади і місцевого самоврядування у сфері формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів, спрямованих на комплексний розвиток певної адміністративно-територіальної одиниці. Фіскальну політику органів місцевого самоврядування як поліструктурну категорію варто розглядати через призму взаємопов'язаності трьох компонент: податкової політики, бюджетно-видаткової політики та політики міжбюджетного збалансування [11, с. 144].

Доцільно відзначити тенденцію поступового зменшення спроможності органів місцевого самоврядування щодо фінансування делегованих повноважень за рахунок власних джерел, податкових надходжень зокрема. Натомість зростає навантаження на державний бюджет України в частині фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування. Серед пояснень таких малоефективних трендів розвитку дохідної бази місцевого самоврядування в Україні, які ускладнюють формування та виконання державного бюджету, може бути несприятлива зовнішня кон'юнктура, що зумовлює незадовільну динаміку основних показників ключових видів економічної діяльності. Це негативно впливає на стабільність обмінного курсу національної валюти,

стимулює розкручування інфляційної спіралі, а також спричиняє зростання безробіття та скорочення матеріального виробництва.

Серед внутрішніх інституційних чинників слід виокремити недовершеність бюджетно-податкового планування та прогнозування, що яскраво проявляється у контексті переналягодження відносин уряду та місцевих бюджетів за рахунок створення об'єднаних територіальних громад.

Зазначимо, що в 2016 р. в Україні створено майже 400 об'єднаних територіальних громад, які згенерували понад 40 млрд грн додаткових доходів. Водночас із державного бюджету України у 2016 р. бюджетам об'єднаних територіальних громад перераховано 3,5 млрд грн міжбюджетних трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації) [12]. Фіскальна політика органів місцевого самоврядування у 2019–2020 рр. характеризувалася домінуванням бюджетних асигнувань, зокрема освітніх субвенцій (21%), дотацій (10%), субвенцій на інфраструктуру (8%) тощо, тоді як податкова компонента здебільшого формувалася за рахунок податку на доходи фізичних осіб (27%) та єдиного податку (з юридичних осіб – 4%, із фізичних осіб – 3%) [13]. Такий прагматизм вкотре демонструє низький рівень бюджетної та податкової автономії територіальних громад, особливо гострим питання постає в період протидії розповсюдженню та мінімізації наслідків коронавірусної хвороби (COVID-19) для суб'єктів фіскальної політики.

Тим не менше нарощування фінансових можливостей об'єднаних територіальних громад і в подальшому планується здійснювати за рахунок цільових трансфертів із державного бюджету без належної уваги до розвитку власної дохідної бази місцевих органів влади, що виступає своєрідним бар'єром на шляху посилення фіскальної автономії місцевих бюджетів в Україні.

В умовах сучасної економічної ситуації в Україні, яка характеризується зниженням реальних доходів населення та звуженням простору для здійснення підприємницької діяльності для малого бізнесу, основні напрями коротко- та середньострокової фіскальної політики мають бути дещо уточнені з акцентом на розширення власної дохідної бази органів місцевого самоврядування.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, зважаючи на пріоритетність розвитку фіскальної політики в Україні, важливо здійснювати заходи комплексного характеру щодо підвищення рівня її ефективності. Досвід країн ЄС акцентує увагу на збалансуванні інтересів платників податків та контролюючих органів у сфері оподаткування на національному та муніципальному рівнях, оскільки партнерські відносини у цьому ракурсі сприятимуть сумлінності та добровільності сплати податкових зобов'язань до бюджетів різного рівня. У контексті зазначеного в українських реаліях потребує переосмислення логічний зв'язок між фіскальною функцією податків та соціальними ефектами, які мають досягатися в результаті перерозподілу бюджетних надходжень. Реальне підвищення соціальних стандартів забезпечить посилення рівня

довіри платників податків до контролюючих органів у сфері оподаткування на місцевому та державному рівнях, що продукуватиме нарощування фіскального потенціалу. Поряд із цим Україні необхідно імплементувати принципи фіскальної політики, спрямовані на забезпечення автономності податкової та бюджетної компоненти діяльності органів місцевого самоврядування (диверсифікація податкових повноважень із центру до територіальних утворень). Перспективно приділяти значну увагу податку на нерухоме майно, котрий у практиці зарубіжних країн (США, Канада, Швейцарія та ін.) виконує важливу фіскальну роль у доходах бюджетів муніципалітетів. На національному рівні фіскальній політиці потрібно досягнути вершини стабільності її організаційно-правового забезпечення. Зміни й доповнення до бюджетно-податкового законодавства мають бути економічно обґрунтованими та відбуватися в рамках своєчасного інформування всіх суб'єктів оподаткування. Слід наголосити, що фіскальна політика в Україні повинна стати стимулюючим каталізатором розвитку пріоритетних галузей економіки, інноваційних процесів, інвестиційної діяльності в регіонах, енергозберігаючих та екологічно-безпечних технологій, освітніх та наукових процесів, цифровізації управлінської діяльності на державному та місцевому рівнях у галузі адміністрування податків, зборів, платежів тощо.

Бібліографічний список:

1. Клепанчук О.Ю. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.5. С. 250–256.
2. Юрій С.І., Крисоватий А., Кошук Т. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 292 с.
3. Сірант М.М. Гармонізація податкового законодавства Європейського Союзу в умовах реалізації Договору про асоціацію України та Європейського Союзу. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica*, 2018. № 2(30). С. 186–189.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
5. Вікторчук М.В. Напрями гармонізації місцевих податків і зборів в Україні відповідно до законодавства Європейського Союзу. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8. № 3. С. 10–17.
6. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки» від 8 лютого 2017 р. № 142-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249797370>.
7. Дем'янчук І.А. Теоретичні основи фіскальної політики в умовах економічного спаду. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 822–825.
8. Соф'їн М. До проблеми визначення поняття фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 7. С. 162–166.
9. Чепінога В.Г. Економічна теорія: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 656 с.
10. Теліщук М.М. Податкова діяльність держави як детермінанта регіональної економічної політики. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52–2. С. 86–92.
11. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів. Львів: Каменяр, 2000. 303 с.

12. Островецький В.І. Бюджетно-податкова політика України в умовах децентралізації: доходи місцевих бюджетів. URL: <http://www.chumachenko-readings.org/download/2017/9-Ostrovetskii.pdf>.
 13. Бочі А. Чи виживуть бюджети ОТГ у боротьбі з коронавірусом. *Економічна правда*. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/16/659472/>.
- References:**
1. Klepanchuk O.Ju. (2014) Fiskaljna polityka jak instrument rehuljuvannja ekonomiky [Fiscal policy as a tool for regulating the economy]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 24.5, pp. 250–256. (in Ukrainian)
 2. Jurij S.I. (2010) Suchasni tendenciji rozvytku jevropejskogho opodatkuvannja ta novitnja paradyghma podatkovoji polityky v Ukraini [Modern tendencies of European tax development and the newest paradigm of tax policy in Ukraine]. Ternopilj: Vyd-vo TNEU. 292 p. (in Ukrainian)
 3. Sirant M.M. (2018) Gharmonizacija podatkovogho zakonodavstva Jevropejskogho Sojuzu v umovakh realizaciji doghovoru pro Asociaciju Ukrainy ta Jevropejskogho Sojuzu [Harmonization of the tax legislation of EU in the conditions of realization of the agreement on Association of Ukraine and the EU]. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica*, vol. 2 (30), pp. 186–189. (in Ukrainian)
 4. Ughoda pro asociaciju mizh Ukrainojou, z odnijeji storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym spivtovarystvom z atomnoji energhiji i jikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoji storony vid 27.06.2014 r. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (in Ukrainian)
 5. Viktorchuk M.V. (2015) Naprijamy gharmonizaciji miscevykh podatkov i zboriv v Ukraini vidpovidno do zakonodavstva Jevropejskogho Sojuzu [Directions of harmonization of local taxes and fees in Ukraine in accordance with the legislation of the EU]. *Chasopys Akademiji advokatury Ukrainy*, vol. 8, no 3, pp. 10–17. (in Ukrainian)
 6. Rozporjadzhennja KМУ «Pro skhvalennja Strateghiji reformuvannja systemy upravlinnja derzhavnymy finansamy na 2017–2020 roky» no 142-r vid 8.02.2017 r. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249797370>. (in Ukrainian)
 7. Dem'jančuk I.A. (2015) Teoretychni osnovy fiskaljnoji polityky v umovakh ekonomichnogho spadnu [Theoretical foundations of fiscal policy in an economic downturn]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 822–825. (in Ukrainian)
 8. Sof'jin M. (2019) Do problemy vyznachennja ponjattja fiskaljnoji polityky v Ukraini v umovakh Jevrointegraciji [On the problem of defining the concept of fiscal policy in Ukraine in the context of European integration]. *Pidpryjemstvo, ghospodarstvo i pravo*, vol. 7, pp. 162–166. (in Ukrainian)
 9. Chepinogha V.Gh. (2011) Ekonomichna teorija: pidručnyk [Economic theory: a textbook]. Kyiv: Jurin-kom Inter. 656 p. (in Ukrainian)
 10. Telishhuk M.M. (2020) Podatkova dijajlnistj derzhavy jak determinanta rehionaljnoji ekonomichnojji polityky [Tax activity of the state as a determinant of regional economic policy]. *Prychornomorsjki ekonomichni studiji*, vol. 52-2, pp. 86–92. (in Ukrainian)
 11. Andrushhenko V.L. (2000) Finansova dumka Zakhodu v XX stolitti: (Teoretychna konceptualizacija i naukova problematyka derzhavnykh finansiv) [Western financial thought in the XX century]. Ljviv: Kamenjar, 303 p. (in Ukrainian)
 12. Ostrovec'kyj V.I. (2017) Bjudzhetno-podatkovaja polityka Ukrainy v umovakh decentralizaciji: dokhody miscevykh bjudzhetiv [Budget and tax policy of Ukraine in the context of decentralization: local budget revenues]. Available at: <http://www.chumachenko-readings.org/download/2017/9-Ostrovetskii.pdf> (in Ukrainian)
 13. Bochi A. (2020) Chy vyzhyvutj bjudzhetu OTGH u borotjbi z koronavirusom [Will OTG budgets survive in the fight against coronavirus]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/16/659472/> (in Ukrainian)